

OULAISTEN SAHATEOLLISUUS

OULAISTENKOSKEN SAHALAITOS

Ennen varsinaisen teollisen sahatoiminnan käynnistymistä metsiä käytettiin Oulaisissa lähinnä ter-
vanpolttoon, potaskan valmistukseen sekä karjan laiduntamiseen. 1800-luvun viimeisillä vuosi-
kymmenillä nämä saivat kuitenkin väistyä laajentuneen sahateollisuuden tieltä, jonka ratkaisevana
sysäyksen antajana oli toiminut rautatien saaminen Oulaisiin vuonna 1886.

Henrik Nyström oli Oulaisten sahatoiminnan uranuurtaja ja Oulaisten ensimmäisen sahalaituksen
perustaja. Vuonna 1881 hän sai läänin kuvernööriltä luvan rakentaa myllylaitoksen Oulaistenkosken
etelärannalle nykyisen kirjastorakennuksen seutuville. Teollisen sahatoiminnan alkuun päästiin
vuonna 1885, kun Nyström liitti sahauksen laitoksensa toimintaan. Nyströmin yritystoiminta ei su-
junut kuitenkaan täysin ongelmitta; kahden sahan palon ja uudelleen rakentamisen jälkeen Nyströ-
min vesisaha ajautui konkurssiin vuonna 1896.

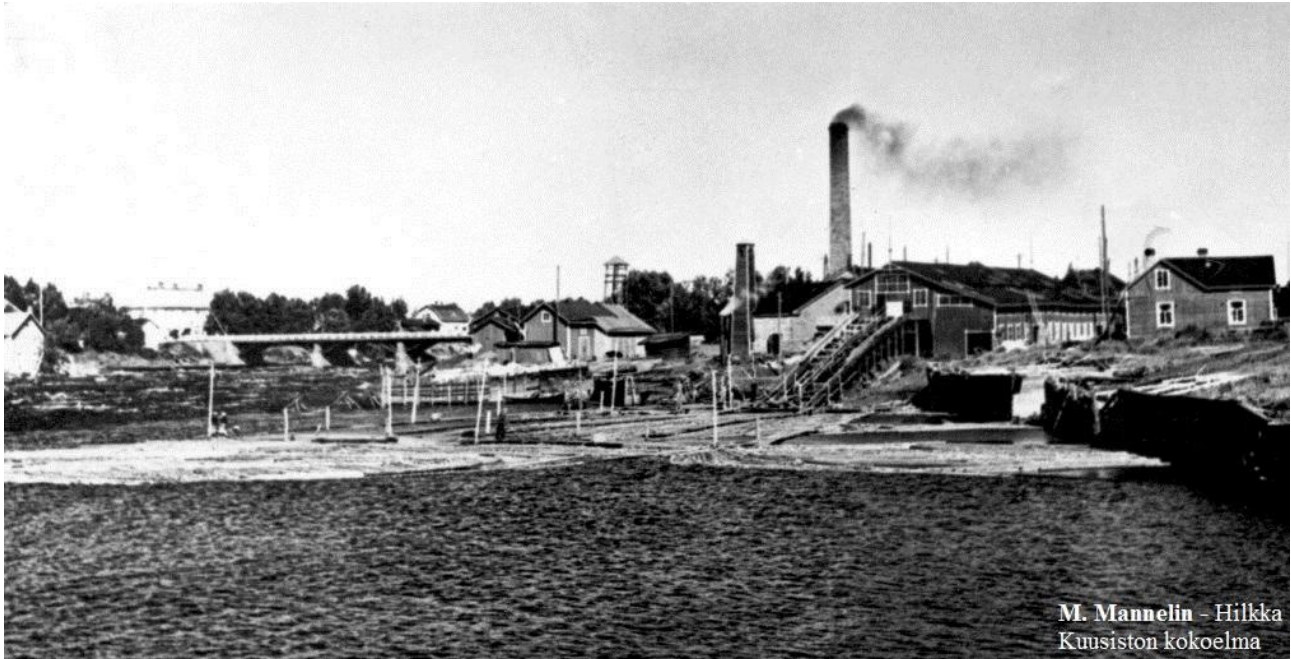
Konkurssin jälkeen sahalaitos myytiin tamperelaiselle konsuli John W. Haganille, joka rakennutti
vuonna 1898 vanhan vesisahan alapuolelle paikkakunnan ensimmäisen höyrysahan. Tämä mahdol-
listi sahan tuotanto- ja työntekijämäärien nopean kasvun. Oulaisissa sahoilla olikin merkittävä rooli
työllistäjinä, sillä valtaosa töistä tehtiin miesvoimin. Eniten väkeä oli Oulaistenkosken ja Juséliuk-
sen sahojen palkkalistoilla. Parhaimmillaan Oulaistenkosken saha työllisti lähes 200 henkeä, minkä
lisäksi puutavaran uitot tarjosivat lisäansiomahdollisuutta laajimmillaan jopa useille sadoille joki-
varren asukkaille. Haganin omistuksessa laitos toimi nimellä Oulais Ångsäg & Hyfleri.

Oulaistenkosken saha-alue vuonna 1950.

Vuodesta 1917 alkaen Oulaistenkosken saha kuului Oulaisten Puutavara Osakeyhtiölle. Vuonna
1920 sahan yhteyteen perustettiin puunjalostustehdas, joka valmisti ikkunanpuitteita, ovia ja huone-
kaluja. Puutavara Oy:ltä saha siirtyi 1920-luvun alkuvuosina perustetulle Yhtyneet Sahat Oy:lle,

joka myi sen edelleen 1930-luvun lopulla Rauma-Raahe Oy:lle. 1920- ja 1930-luvuilla yhtiö harjoitti sahatoiminnan ohella maataloutta omistamillaan Kurulan, Kyllösen ja Joutsennevan mailla. Lopulta saha siirtyi vuonna 1946 Kristiinan Puu Oy:lle, joka lakkautti sahan yhteydessä toimineen talo-, puuseppä- ja laatikkotehtaan. Tästä kaksi vuotta myöhemmin sahalaitokselle rakennettiin uusi ja ajanmukainen kaksiraaminen saha. 1950-luvun alussa saha työllisti 80 henkeä, ja sahat olivat edelleen Oulaisten merkittävin työllistäjä.

M. Mannelin - Hilikka
Kuusiston kokoelma

MUITA SAHALAITOKSIA

Porilaisen teollisuuspohatta Fritz Arthur Juséliuksen kaksiraaminen höyrysaha oli perustettu vuonna 1904 Lehtopään Olkkoon. Enimmillään saha työllisti alun toista sataa henkeä. Yhdessä Oulaistenkosken sahan kanssa ne olivatkin kaksi suurinta sahaa Oulaisissa. Jusélius omisti useita vastaavanlaisia sahoja ympäri maata, ja vuosina 1912–1913 Juséliuksen yhtiö oli yhdeksänneksi suurin maan sahalaitosten joukossa.

Pienempiä sahalaitoksia sijaitsi muun muassa Matkanivan Jylhänkoskella ja Piipsanjoen Autionkoskella. Lisäksi Oulaisissa toimi myös joitain pieniä, lähinnä kotitarvesahausta harjoittaneita sahoja. Jylhänkosken sahan rakennutti Robert Nokela myllyynsä 1890-luvun alussa. Laitos tunnettiin Annosen sahana. Sen toiminta jäi kuitenkin lyhytaikaiseksi, sillä tulipalo tuhosi laitoksen vuonna 1898. Paikalle saatiin uusi saha vuosina 1905–1906 Nokelan pojan Antin toimesta. Vuonna 1912 hän teki yhtiösopimuksen Olli Alfred Pekkalan kanssa ja näin sai alkunsa Annosen Sahamylyyhtiö. Annosen saha oli Matkanivan kylässä merkittävä työllistäjä. Laajimmillaan sahan toiminta oli 1920-luvulla, jolloin se työllisti peräti 50 henkeä. Tuolloin laitos jakoi myös sähköä kylän taloille. Vuonna 1946 saha kuitenkin paloi uudelleen, ja sen uudelleen rakentamisesta huolimatta laitoksen toiminta ei enää palautunut ennalleen. Saha purettiin 1970-luvun puolivälissä.

Samana vuonna kun Annosen sahamylly paloi ensimmäisen kerran, Robert Nokela perusti uuden sahan Piipsanjoelle Autionkosken partaalle. Vuonna 1905 Aution eli Kilpuan saha siirtyi Kontio & Pojat –nimiselle yhtiölle, jonka toimesta vanha vesisaha muutettiin höyrykäyttöiseksi. Yhtiö rakensi sahalle myös sivuraiteen Kilpuan rautatieasemalta. Myöhemmin laitos toimi nimillä Valkama & Ruokokoski sekä Kilpuan Höyrysaha, J. Kniivilä. Vuonna 1928 sahan työntekijämääräksi ilmoitettiin 20 henkeä.

SAHATEOLLISUUS TAANTUU

Sahateollisuuden huippu osui vuoden 1910 molemmin puolin. Myöhemmin kehitys pysähtyi ensimmäiseen maailmansotaan, joka tyrehtytti puutavaraviennin. Sota-aika kohtelikin kaltoin Oulaisten sahatteollisuutta ja johti pienempien sahojen toiminnan lakkauttamiseen. Myös Juséliuksen sahan tuotanto lakkasi vuoden 1915 alussa.

Oulaistenkosken sahatoiminta jatkui kuitenkin pidempään aina vuoteen 1962 saakka, jolloin Kristiinan Puu Oy:n sahan koneet ja laitteet myytiin huutokaupalla eri puolille maata. Vaikka sahan lakkauttaminen merkitsi vakavaa taantumaa paikkakunnan teollisuudelle, saha- ja puunjalostusteollisuus tarjosi kuitenkin edelleen elannon monelle oulaistelaiselle. Sotien jälkeen Oulaisissa toimineista puunjalostus- ja sahalaitoksista mainittakoon muun muassa Oulaisten Puuseppä (per. 1947), Miettimäen Saha ja Höyläämö (per. 1949) sekä Pyyn mylly ja saha (per. 1951).

